

't Inschrien

2015 / 3

Kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Colofon

't Inschrien is een kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling
Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie
Willy Ahlers, Geert Bekkering, Hilda Ferwerda, Jan Hinke en Harry Mulder.

Aan dit nummer werkten mee:
Willy Ahlers, Geert Bekkering, Klaas Dragt, Hilda Ferwerda, Doreen Flierman, Jan Hinke, Robert Kemper Alferink, Hans Nieboer, Christine Sinninghe Damsté - Hopperus Buma, Riet Strijker.

Redactieadres
OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur
Bernard Westrek, voorzitter
Janny Willemsen, secretaris
Willem Wondergem, penningmeester
Marty van Dijken, PR
Theo van Stapele, lid

Secretariaat
secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Telefoon: 074- 2914014
Rabobank rek.nr. 12 95 76 379

OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl
Soos: iedere maandag 10.00 - 14.00 uur

Het abonnement is bij het lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost 27,50 euro per lid, met partner 33,50 euro, jeugdleden tot 21 jaar 10 euro. Losse nummers zijn voor 5 euro verkrijgbaar bij het secretariaat.

Nieuwe kopij moet uiterlijk 15 oktober 2015 bij de redactie zijn. Richtlijnen voor publicatie zijn te vinden op de website.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een tuugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede
ISSN 1875-2659

Inhoud

In memoriam Ben Thüss (1934 – 2015) Geert Bekkering en Jan Hinke	3
Cristine Friedrike Cromhoff-van Heek (1923 - 2015) Riet Strijker	4
Column: Musea komen en gaan Robert Kemper Alferink	5
Boekrecensie: Ewald Mensink - Aan grond gebonden Robert Kemper Alferink	6
De Oudheidkamer Twente en het Rijksmuseum Twenthe Doreen Flierman	7
Boekbespreking: Levend Landschap Een cultuurgeschiedenis van het Lonneker Land en de Vliegbasis Twenthe Geert Bekkering	10
Adriaan Buter, regionalist van nature en van professie Geert Bekkering en Jan Hinke	11
De wereld van de centsprent (slot) Christine Sinninghe Damsté - Hopperus Buma	16
Interview Frans Agterbosch, erelid Hilda Ferwerda en Willy Ahlers	22
Vroomhoops Levend Verleden Hans Nieboer en Klaas Dragt	24
Villa Het Tichelwerk Geert Bekkering	27

Foto omslag: Centsprent: De trap des ouderdoms.

In memoriam Ben Thüss (1934 – 2015)

Geert Bekkering en Jan Hinke

.....

“Zolang de mens en de mensheid bestaan, hebben deze vorm moeten geven aan het leven. Dit geldt dus voor de individuele mens en voor de gemeenschap waarin hij leeft. Het is ongemeen boeiend om te zien op welke totaal verschillende manieren dit alle eeuwen door is gebeurd.”

Deze uitspraak tekent de man met zijn niet te stuiten passie voor geschiedenis, goede humeur en grote werklust: Ben Thüss.

Hij begon als onderwijzer, haalde vele akten, waaronder geschiedenis, werd geschiedenisleraar op Lyceum de Grundel in Hengelo en was van 1989 tot 1995 directeur van de Twente Akademie. Zijn leerlingen vonden hem een boeiend verteller en zijn collega's een plezierige duizendpoot. De mensen waar hij als directeur van de Twente Akademie contact mee had, verbaasden zich er over dat hij over zo veel

onderwerpen mee kon praten. “Ik zou nooit een vakidoot kunnen zijn die zijn tanden stukbijt op een oude grafzerk”, zei hij. Hij zat in allerlei besturen, maar zong ook mee in een kerkkoor en verzamelde kennis over munten, sterren en postduiven, om maar wat te noemen.

Bij de Twente Akademie begeleidde hij de uitgave van een aantal bijzondere publicaties in de Twente Akademie Reeks in samenwerking met Uitgeverij Broekhuis, maar ook onderwijsprojecten en uitgaven in de Twentse Sproak. Ook aan de serie ‘Ach Lieve Tijd’, die ongetwijfeld bij veel lezers van ‘t Inschrien in de kast staat, leverde hij zijn aandeel. Hij was een bescheiden allrounder met organisatietalent en kennis van de Twentse cultuur. Hij bewees bij de Twente Akademie, dat je bedrijfsmatig kunt werken met vrijwilligers, die hij bij elkaar wist te houden met zijn Twentse gemoedelijkheid. Hij respecteerde hun vrijheid en plezier in hun hobby, en wist deze te sturen naar een resultaat dat ook voor anderen toegankelijk werd: een publicatie.

Ben publiceerde in de Overijsselse Historische Bijdragen en was sterk betrokken bij het brede netwerk van Twentse organisaties. Hij zorgde er mede voor dat de Jan Buyvoetsstichting werd opgericht en was nauw betrokken bij de fusie van de Twente Akademie en de Oudheidkamer Twente, tot het Van Deinsse Instituut.

In zijn latere jaren verzamelde hij mensen om zich heen om te komen tot monografieën over alle historische kloosters van Twente. Hij smaakte het genoeg dat dit project ook tot voltooiing kon komen met de publicatie in 2007 over het klooster Groot-Galilea in Sibculo.

Ben had veel belangstelling voor het geloof en verbond zich op late leeftijd met de lekenbeweging van de Karmelieten.

De man die door de telefoon altijd zei “Ben Thüss” (maar niet vaak thuis was) is nu thuis gekomen op de plek waar zijn warme belangstelling lang naar uitging.

Cristine Friedrike Cromhoff-van Heek (1923 - 2015)

Riet Strijker

.....

Tijdens de beginjaren '90 van de vorige eeuw leerde ik Christine Cromhoff kennen. Dat kwam door mijn werkzaamheden voor de Oudheidkamer Twente, waarvan de verzameling destijds nog was ondergebracht in het Rijksmuseum Twente. Mijn taak daar was orde te scheppen in de destijds al aanzienlijke kledingcollectie. Christine was zeer geïnteresseerd in deze collectie en haar enthousiasme werkte aanstekelijk. Zij zag ook de waarde van het bewaren van textiel. In die tijd had ze al verschillende kledingstukken en accessoires geschonken, meest streekdracht. Op gezette tijden kwam er bericht uit

Deurningen dat weer het een en ander klaar lag om aan de collectie te worden toegevoegd. In haar huis gingen, op een van de logeerkamers, dozen en koffers open. En daar waren ze dan, de een na de andere creatie, meest voorzien van beschrijvingen, namen en jaartallen. Van de zijden trouwjapon van Christine Friederike Meier, haar grootmoeder, tot haar eigen favoriete katoenen zomerjurken van Horrockses. Het was voor mij altijd een plezier met haar samen te werken. De OHK is haar bijzonder dankbaar voor al haar bijzondere en genereuze schenkingen.

Column: Musea komen en gaan

Robert Kemper Alferink

.....

Een vereniging is een bijzondere organisatie. Vaak is deze opgericht door een club enthousiaste mensen die een bepaald ideëel doel voor ogen hebben. Zo ook met de Oudheidkamer, in 1905. Honderd jaar geleden wilde een aantal fabrikanten en daaraan gelieerde Twentenaren zich al inzetten voor het behoud van het Twentse culturele erfgoed, in al haar facetten. De statuten van de Oudheidkamer zijn nog steeds helder: bevorderen van kennis van en behoud van collecties over Twente.

Datzelfde geldt voor allerlei andere verenigingen, zoals de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis (VORG). Beide zijn opgericht in een tijd dat musea nog niet bestonden. De – unieke – collecties van beide verenigingen vormen de basis voor het Overijssels museaal erfgoed. Beide organisaties onderhielden en exploiteerden deze lange tijd zelf. De Oudheidkamer Twente had een goed huis gevonden in het Rijksmuseum Twente en de VORG begon een eigen museum in Zwolle.

Langzamerhand institutionaliseerden beide collecties. Musea werden steeds professioneler en min of meer zelfstandig. Het Stedelijk Museum Zwolle heeft echter nog steeds de collectie van VORG in bruikleen, de vereniging is eigenaar.

Dat geldt ook voor de Oudheidkamer Twente: bij de start van TwentseWelle is het overgrote deel van de collectie aan TwentseWelle in bruikleen gegeven. TwentseWelle draagt zorg voor het exposeren en conserveren van de collectie. De exacte afspraken zijn vastgelegd in een langdurige bruikleenovereenkomst.

Het institutionaliseren van collecties neemt echter geen verantwoordelijkheid weg van de bruikleengevers, de eigenaren. 'Musea komen en gaan, maar de Oudheidkamer blijft altijd bestaan!' hoorde ik eens eind 2007, bij de presentatie van het 0-nummer van 't Inschrien.

Na de tentoonstellingsruimte aan de Langestraat in Enschede begin twintigste eeuw, het Rijksmuseum Twenthe en het latere Elderinkshuis aan de Klomp was het reëel om zo'n uitspraak te doen. TwentseWelle werd het vierde platform om de collectie in onder te brengen.

De vraag is alleen of dat wèl een definitieve bestemming is. TwentseWelle staat financieel sterk onder druk. Kees van der Meiden heeft – op moment van schrijven – als directeur afscheid genomen en de toekomst is erg onzeker. Wederom komt de vraag op hoe met regionale geschiedenis een financieel florerend museum te runnen valt. Ook de 'gedwongen' combinatie van natuur, cultuur en geschiedenis, de drie oorspronkelijke pijlers onder TwentseWelle, voelt nog steeds kunstmatig aan.

Het is aan de Vereniging Oudheidkamer Twente om in deze tijden zéér alert te zijn. De vereniging is eigenaar van de collectie, het bestuur is verantwoordelijk voor een deugdelijk en adequaat beheer, ook al is dat in de praktijk aan TwentseWelle gedelegeerd. De collecties van de Oudheidkamer zijn van onschatbare waarde, zowel emotioneel als financieel. Dat vraagt om een capabel en professioneel beheer. Dat vraagt ook iets van de leden; niet louter als consument, als bezoeker van lezingen en excursies of als lezer van 't Inschrien. Leden horen zich eveneens verantwoordelijk te voelen voor het behoud van de collectie en voor het ondersteunen van het bestuur waar nodig. Het lid zijn van een vereniging als de Oudheidkamer Twente is een voorrecht, het biedt niet alleen rechten, maar geeft ook een morele verplichting! Laten we hopen dat het met het behoud van de collectie – ook dit keer – weer goed afloopt.

Boekrecensie: Ewald Mensink - Aan grond gebonden

Robert Kemper Alferink

.....

Twentse boeren zijn aan hun grond gebonden. Van generatie op generatie bewoonden zij eeuwenoude boerderijen. Boeren cultiveerden het land honderden jaren op dezelfde wijze, zonder veel invloeden van buitenaf. Vanaf het eind van de negentiende eeuw veranderde dat. Door industrialisering en modernisering veranderde het boerenbedrijf, veranderde de boerencultuur en daarmee ook de plaatselijke gemeenschap.

Ewald Mensink heeft op een prachtige wijze geschetst hoe de moderne tijd haar intrede deed in Tubbergen en omgeving. Daardoor veranderde niet alleen het boerenbedrijf, maar ook de hele samenleving. Door de opkomst van coöperaties (gericht op het gezamenlijk verwerken van melk, het maken van veevoer of het met elkaar delen van landbouwmachines) werden boeren op andere manieren verenigd en kregen zij langzamerhand een steeds grotere blik op de buitenwereld.

Door deze modernisering veranderde ook het dagelijks leven. Het – bijna – verdwijnen van het klootschieten rond 1926 is één van de gebruikte aansprekende voorbeelden.

Voor het serieus geïnteresseerde publiek is het een prachtige publicatie; diepgravend, goed onderbouwd en uitstekend beargumenteerd. Het grote publiek, waaronder de Tubbergse bevolking in het algemeen, raakt Mensink echter niet met de publicatie. Dat lijkt een gemiste kans. Met een iets aantrekkelijkere lay-out, meer illustratiemateriaal, óók hedendaagse illustraties

in kleur, had het boek een nog groter publiek kunnen aanspreken. De Tubbergse bevolking verdient het om over de volle breedte kennis te nemen van de plaatselijke geschiedenis. Aan de geschiedschrijving van Twente heeft Ewald Mensink met deze publicatie in ieder geval een bijzonder waardevolle bijdrage geleverd.

Ewald Mensink, *Aan Grond Gebonden*, z.p., z.u., 2014. ISBN: 978.946.108.8130, 22 x 31 cm – 406 blz. € 29.95.

Van de redactie

.....

Robert Kemper Alferink heeft begin juli afscheid genomen als hoofdredacteur van ons *Inschrien*. Jarenlang heeft hij op inspirerende wijze leiding gegeven aan het redactieteam. Het hoofdredacteurschap zal voorlopig

beurtelings door de overige redactieleden waargenomen worden.

De redactie wenst Robert veel succes in zijn verdere loopbaan.

De Oudheidkamer Twente en het Rijksmuseum Twenthe

Doreen Flierman

Op dit moment is in het Rijksmuseum Twenthe de tentoonstelling 'De Gouden Eeuw van Twente' te zien waar aandacht wordt besteed aan de stichters en schenkers van het museum. De eerste zaal van deze tentoonstelling is ingeruimd voor de Oudheidkamer Twente. Het is een bescheiden ruimte. Dit staat in tegenstelling tot de hoeveelheid zalen die de Oudheidkamer Twente vulde in de eerste decennia van het bestaan van het Rijksmuseum Twenthe.

Jan Bernard van Heek links

De Oudheidkamer Twente was van groot belang voor het Rijksmuseum Twenthe.

Twee mannen waren verantwoordelijk voor het idee het museum op deze manier op te zetten: Bernard van Heek en Ko van Deirse. Van Deirse was nauw betrokken bij de Oudheidkamer Twente die al in 1906 werd opgericht. Eén van zijn goede vrienden was Bernard van Heek, firmant van Van Heek & Co, op dat moment een van de grootste ondernemingen van Nederland. Ook Bernard was geïnteresseerd in de Twentse cultuurhistorie. Maar Bernard was ook kunstliefhebber en vatte het idee op om een museum te gaan stichten. Het was Van Deirse die hem meenam naar het toenmalige onderkomen van de Oudheidkamer en hem overtuigde van het feit dat de Oudheidkamer meer ruimte verdiende.

Bernard van Heek was het met Van Deirse eens en begon zijn plannen voor het museum te ontwikkelen, een museum waar de Oudheidkamer volop de ruimte zou krijgen. Voordat zijn plannen echter realiteit werden, overleed Bernard, slechts 60 jaar oud. Maar datgene wat hij in be-

weging had gezet, ging verder. Jan en Ludwig van Heek, twee broers van Bernard, en zijn weduwe Edwina zetten alles op alles om het museum alsnog te realiseren. Hield Ludwig zich vooral bezig met de correspondentie met het ministerie in Den Haag, het was Jan van Heek die zich voornamelijk bemoeide met de inhoudelijke plannen van het museum. In 1930 opende het Rijksmuseum Twenthe zijn deuren. Onbezoldigd directeur was Jan van Heek, conservator Ko van Deirse. Voor de deur lag de grote zwerfkei uit Lonneker, als dankbetuiging aan Bernard van Heek en als symbool voor de verbondenheid van het museum met de regio.

In de zalen die de Oudheidkamer tot zijn beschikking had, werd aandacht geschonken aan de geografische historie van de regio, prehistorie, archeologische vondsten en het leven van de Twentse bevolking in verschillende periodes van de geschiedenis. Als pièce de résistance had men een heel Twents los hoes laten verplaatsen naar de tuin van het museum. Zelfs de oud-bewoner van Groot Bavel vond het prachtig. 'Ie maj 't mi de wa' weer hen zetten, dan köj mien nejt hoes

Rijksmuseum Twenthe galerij

wa' kedo kriegen,' zei hij. De verhuizing van het los hoes naar het Rijksmuseum Twenthe was een van de laatste grote projecten onder het conservatorschap van Ko van Deinse. In 1937 ging hij met pensioen.

Rijksmuseum Twenthe zaal 7

Een van de belangrijkste doelstellingen van de Oudheidkamer Twente en het Rijksmuseum Twenthe was het publiek te laten zien wat voor een rijke geschiedenis Twente en Overijssel hadden. Dit was ook de reden voor de middeleeuwse gebouwen die te zien zijn in glas-en-lood in een van de zalen in het Rijksmuseum Twenthe. Over welke gebouwen hier moesten worden afgebeeld, vroeg Jan van Heek advies aan onder andere Ko van Deinse en Cato Elderink. Voor de kunstcollectie had Bernard van Heek de focus gelegd op de zeventiende en de negentiende eeuw. De collectie werd later uitgebreid met de verzameling dierschilderijen van Gerrit Jan van Heek jr. Maar Jan van Heek, directeur en ook

Rijksmuseum Twenthe zaal 35

Rijksmuseum Twenthe zaal 6

verzamelaar, prefereerde een andere tijd. Hij legde het zwaartepunt op de late middeleeuwen, zijn grote passie, om ook op deze manier de rijke historie van Twente en de omringende regio te laten zien. Want dit was de tijd van het Hanzeverbond, de gouden eeuw voor meerdere steden in het oosten van het land. In de middeleeuwen was ook het Niedergrafschaft Bentheim onderdeel van de gouw Twente. Dus, redeneerde Jan van Heek, was de rijkdom en geschiedenis uit het Duitsland van vlak over de grens, in een bepaald opzicht ook de Twentse rijkdom en geschiedenis. Het verklaart de grote hoeveelheid middeleeuwse objecten die een Duitse herkomst hebben.

De veranderende inzichten van de overheid zorgden er uiteindelijk voor dat de Oudheidkamer in 1993 vertrok uit het Rijksmuseum Twenthe. Het Rijksmuseum Twenthe werd nu 'slechts' een kunstmuseum. Maar enkele objecten bleven achter zoals het Romaanse doopvont dat door de Oudheidkamer in bruikleen werd gegeven. Dit doopvont werd ooit ontdekt door G.J. ter Kuile in een stal. Het spreekt voor zich dat Ter Kuile verbijsterd was. In 'Tweentsche Eigenheimers' noteerde hij: 'Onverwacht wild besloop ik nooit, dan toen ik op een zeldzaam mooien herfstdag, Sept. '27, fietste in de buurt van Marle en Daarle onder Hellendoorn, mooi stil wijd land, tot een leuke fietsband mij de deel deed binnenstappen van een eenzame Daarler hoeve. In het tweelicht der deel wilde ik, om met den boer een geschikt inleidend praatje te maken, zijn vee en paard bewonderen, toen mijn oog viel op de voerbak ofte paardenkrib. Mijn oog is niet te gelooven: Voor driekwart ingemet-

Rijksmuseum Twenthe zaal 6

seld en dus grootendeels buiten het gezicht blijvend, blijkt daar een fraai romaansch vont tot dit wel zeer profaan gebruik te zijn vernederd.’

Ook de oude haardschouwen die in enkele zalen te bezichtigen zijn, zijn van de Oudheidkamer Twente. Enkele van deze schouwen zijn afkomstig uit het Stift nabij Weerselo. Het was Jan van Heek die zich er mede voor inzette dat het Stift gerestaureerd zou worden. Het Stift had een tijd van verval gekend. De schouwen die te zien zijn in het Rijksmuseum Twenthe komen uit de gebouwen die moesten worden afgebroken. In één ding slaagde men echter niet. In 1888 was de gouden miskelk van de Stiftskerk aan de overheid verkocht. Het Rijksmuseum Twenthe deed diverse pogingen om de miskelk terug te brengen naar Twente. Hier is men echter nooit in geslaagd. De miskelk is op dit moment te zien in het Rijksmuseum Amsterdam.

Bij de tentoonstelling ‘De Gouden Eeuw van Twente’ is ook een deel van de archeologische collectie van de Oudheidkamer Twente te zien die normaal in het Archeologisch Depot in Deventer bewaard wordt. Deze objecten vulden in het verleden hele zalen in het museum want archeologie was van groot belang voor het Rijksmuseum Twenthe en de Oudheidkamer en een uitstekende manier om de rijke geschiedenis van Twente te laten zien. Van Deinse hield zich al jaren bezig met opgravingen in Twente en het was geen toeval dat de heer Hijzeler die Jan van Heek later opvolgde als directeur van het muse-

um van huis uit archeoloog was. Twente is een van de meest interessante gebieden in Nederland op dit gebied, iets wat vaak genegeerd wordt omdat er maar weinig Romeinse resten te vinden zijn. De Oudheidkamer Twente en het Rijksmuseum Twenthe namen hun archeologische onderzoeken zeer serieus. Dit is ook te zien aan een van de objecten die getoond worden op de tentoonstelling ‘De Gouden Eeuw van Twente’. In een vitrine ligt een boek over de geschiedenis van Overijssel met tekeningen van archeologische objecten en notities van G.J. ter Kuile. De onderzoeken werden vaak gesponsord en uitgevoerd door de rijkere inwoners van de regio, over het algemeen de textielfabrikanten. Hun namen duiken dan ook meerdere malen op als vinder. De gevonden schatten werden bijna zonder uitzondering aan de Oudheidkamer Twente geschonken.

De bijna vanzelfsprekende samenwerking die aan het begin van de twintigste eeuw bestond tussen de verschillende geïnteresseerden, geïnteresseerden die vaak collega’s, familie en/of vrienden waren, en die naast de oprichting van de Oudheidkamer Twente en het Rijksmuseum Twenthe ook leidde tot de oprichting van het Oversticht en Landschap Overijssel, lijkt helaas te zijn verdwenen. Net als honderd jaar geleden mist de Oudheidkamer Twente ruimte. Maar met het achterblijven van enkele belangrijke objecten van de Oudheidkamer Twente in het Rijksmuseum Twenthe blijft de band tussen de twee instellingen echter bestaan.

Opening Los Hoes links Ko van Deinse; tweede van links G.J. van Heek jr.

Boekbespreking: Levend Landschap

Een cultuurgeschiedenis van het Lonneker Land en de Vliegbasis Twenthe

Geert Bekkering
 .....

Jan Schukkink begint met aan te geven dat het gaat over de driehoek tussen Enschede, Hengelo en Oldenzaal. Dat is een flink gebied, met veel verschillende landschappen: de bossen en landgoederen van Driene, de Lonnekerberg, het waterwingebied aan de Deurningerstraat, stevige stadswijken, agrarisch gebied en inderdaad ook het vliegveld. Aan dat vliegveld is de tweede helft van het boek gewijd. Prettig leesbaar, mooi overzichtelijk, aardige details. Maar komt de rest van het Lonneker Land ook in het boek aan bod?

Dat wisselt nogal. Jan bespreekt de eerste mensen (jagers / verzamelaars) en de boeren in de marke vrij kort. Hij maakt zelf al duidelijk dat daar niet het zwaartepunt van zijn boek zal liggen. Waarop dan wel? Daarvoor worden we blij verrast met een prachtige theoretische opbouw voor zo'n boek.

Schukkink geeft een fraaie opsomming van zaken die in een boek over de cultuurhistorische aspecten van een veranderend landschap aan bod moeten komen: gebouwen, landschapselementen, wegen, erfnamen, perceelsnamen, verhalen en gebruiken, dus zowel materieel als immaterieel.

Daarbij moet de historisch gegroeide identiteit van het gebied naar zijn mening geplaast worden in langetermijnontwikkelingen, een bredere maatschappelijke context, bevolkingsgroei en productiemiddelen (globalisering). En er moet aandacht besteed worden aan de verhalen, de rituelen en beleving, kortom de emotionele wereld van de bewoners en bezoekers.

Ja, zo zou elke cultuurgeschiedenis van een veranderend landschap beschreven moeten worden.

En wordt dat fraaie uitgangspunt ook in het boek in praktijk gebracht?

Welnu, daar wringt wat mij betreft de schoen. De Enschedese fabrikeurs, vooral de Blijdensteins komen uitgebreid aan bod. Maar het gaat wel heel erg over de fabrikeurs en hun ontwikkeling tot fabrikanten. Belangrijk, ja zeker, maar hun invloed op het Lonneker Land blijft nogal hangen op de Lonnekerberg, de landgoederen van Driene komen er erg bekaaid af. Er staat erg weinig historisch kaartmateriaal in het boek, terwijl daarmee toch heel goed de

snelle bebossing vanaf ca. 1880 duidelijk te maken zou zijn. De vele beken die van de Lonnekerberg stromen komen in het boek vrijwel niet voor, de veranderingen aan de wegenstructuur ook niet, noch de forse uitbreidingen aan de noordkant van Enschede (van Mekkelholt tot Vaneker) of het enorme waterwingebied.

De dramatiek van de in de oorlog verdreven boeren wordt goed besproken, maar had verduidelijkt kunnen worden met een kaart waarop die boerderijen waren aangegeven. Ook de ongehooflijke uitgestrektheid van de rolbanen, waarmee de Duitse vliegtuigen in oorlogstijd in de bossen verstopt werden, zou met een kaart heel fraai verduidelijkt zijn.

Boerderij- en veldnamen heb ik in het boek niet kunnen vinden, althans niet in relatie tot de landschapsontwikkeling. De relatie tussen mens en natuur is duidelijk ook geen zwaartepunt geworden.

Het is een zeer fraai uitgegeven boek, met vele unieke foto's, die goed een stemming oproepen. Voor de prima beschreven geschiedenis van de Vliegbasis Twenthe, moet u het boek beslist kopen. En ook als u nog geen ander boek zou hebben over de Enschedese textielontwikkeling. Maar verwacht u niet een gedegen beschrijving van de ontwikkeling van de driehoek tussen Enschede, Oldenzaal en Hengelo.

Levend Landschap: Een cultuurgeschiedenis van het Lonneker Land en de Vliegbasis Twenthe
 Door Jan Schukkink, uitg. AFDH 2015;
 isbn 978 90 72603 46 3

Adriaan Buter, regionalist van nature en van professie

Geert Bekkering en Jan Hinke

Dit jaar is het vijftien jaar geleden, dat Adriaan Buter overleed. Meer dan een halve eeuw drukte hij zijn stempel op de Twentse heemkunde. Bij alle belangrijke initiatieven op regionalistisch gebied was hij betrokken, zo al niet de initiatiefnemer. Wat liet hij achter en wat zijn we hem verschuldigd? Wij spraken over hem met zijn zoon Jan.

Adriaan Buter voor zijn huisbibliotheek in Erve Zwaleman te Neede in 1981. Foto Jan Bökkerink, Twentsche Courant

Jan Buter begint met te vertellen dat hij het nu bijna 90 jaar oude boek “Oud-Achterhoeksch Boerenleven” van meester Heuvel nog regelmatig raadpleegt. Hij vraagt zich af of dat met het werk van zijn vader ook zo zal gaan. Want dat is wat Adriaan Buter op het einde van zijn leven graag wilde: dat alles waar hij voor stond, niet in de vergetelheid zou raken. Daarom is toen ook de Stichting Zwaleman opgericht en is Buters privé museum ondergebracht in de Niehof boerderij van het erve Brooks in Gelselaar. Maar een Buter-kamer in de bibliotheek van Neede, met al zijn publicaties, is er niet van gekomen, al zou de oorzaak daarvan ook kunnen liggen in de digitalisering en het onzekere toekomstperspectief van het bibliotheekwezen.

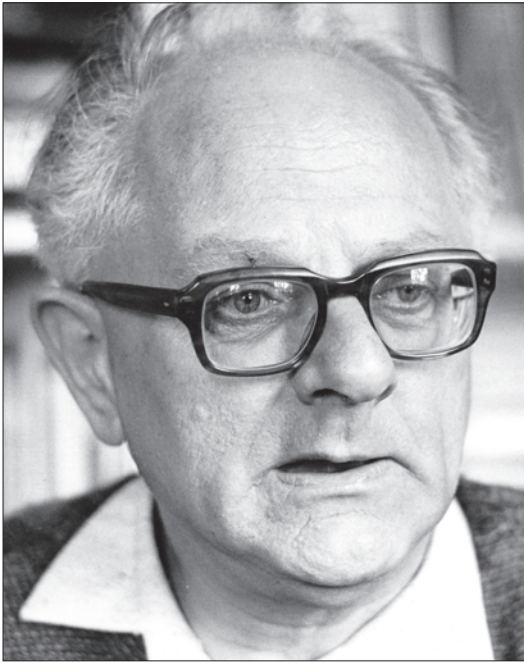
De Merel in het kippenhok

De familie Buter stamt af van een Duitse hanne-

kemaaiër, die in Drenthe om een kroes water vroeg en onmiddellijk verliefd werd op de boerendeerne die hem die kroes bracht. Zijn zoon leerde op de Rijkskweekschool in Haarlem voor onderwijzer en werd bovenmeester in de buurtschap Lochuizen bij Neede. Diens zoon Adriaan groeide daar op tussen de boerenkinderen en kreeg naast het ‘beschaafde’ Nederlands voldoende dialect mee. Als jongen had hij al een grote liefde voor het omringende landschap, voor de natuur en de geologie. Hij verzamelde fossielen en andere realia uit de Needse ‘bergen’. Die schatten werden opgeslagen, gedocumenteerd en geëxposeerd in een huismuseumje - aanvankelijk in een kippenhok - met de naam ‘De Merel’.

Journalist

Adriaan bleek een bevlogen idealist. Al vroeg werd hij lid van de Jeugdbond voor Onthouding

Adriaan Buter in zijn 63e levensjaar in 1981. Foto Hans Groene, Dagblad Tubantia

(JVO). Hij zou zijn leven lang geheelonthouder blijven. Behalve van de blauwe knoop was hij ook NIVON-lid en socialist. Na zijn HBS-tijd werd Buter als leerling-journalist in 1935 bij het Volksblad voor Enschede aangenomen. Klaas Jassies, de latere VVV-man, schouwburgdirecteur en regionalist, was er zijn grote voorbeeld. Later zou Adriaan zeggen dat je geen journalist kunt worden, maar dat je als journalist wordt geboren en dat je hele leven ook blijft. Dat bleek bv. op vakantie met het hele gezin in een Natuurvriendenhuis in Duitsland, waar door hevige regenval een stad in de buurt ondergelopen was. Onmiddellijk schreef hij er voor de krant een verslag over en stuurde dat op. En wat te denken van het toeval, dat de condoleance na zijn overlijden plaats vond op de middag van de vuurwerkramp in Enschede op 13 mei 2000. De kinderen graptten: “Laat vader het niet merken, want hij komt zo de kist uit, hij blijft journalist”.

Oorlogstijd

Na de Duitse inval nam Buter ontslag bij Het Volksblad voor Enschede uit protest tegen de bejegening van het vrije woord. Maar daar bleef het niet bij. Samen met partijgenoot Hennie te Riet

(de latere burgemeester van Diepenheim) ontraadde hij de leden van de Nederlandse Jeugdherbergcentrale – waarin beiden een rol speelden – nog langer gebruik te maken van deze jeugdherbergen, nu ze in handen gekomen waren van de jongerenafdeling van de NSB, de Nationale Jeugdstorm. Nog grotere risico's nam hij toen hij een baan kreeg op het distributiekantoor te Enschede. Daar werkte hij onder andere samen met Alie Wisselo, die hij bij de JVO had leren kennen, en met wie hij in 1942 ook trouwde. In hun zomerhuisje in Buurse hadden ze Joodse onderduikers. Ze bewaarden in hun huis materialen die nodig waren om valse papieren te vervaardigen, waren betrokken bij wapendroppings en het onderbrengen van Joodse kinderen vanuit de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam. Later hebben ze in Israël wel bomen geplant, maar Adriaan heeft zich nooit veel uitgelaten over zijn aandeel in het verzet.

Samenwerking en (eu)regionalisme

Na de oorlog werkte Adriaan mee aan de oprichting van Het Vrije Volk voor de regio Twente, later ook voor Het Parool. Geleidelijk ontwikkelde hij zich van regionale journalist tot journalistieke regionalist. Er waren vanuit Limburg, Brabant en Friesland sterke regionale politieke stromingen, maar Adriaan heeft zich daarbij nooit echt thuis gevoeld. Regionalisme had voor hem niet zozeer een politieke, als wel een culturele betekenis, nl. als: het streven de eigenaardigheid en tradities van een streek of gewest te doen kennen en eerbiedigen. Met Johan Buursink gaf hij in 1948-49 ‘Twenteland’ uit, het ‘weekblad voor gewestelijk streven’. En in 1949 werd hij medeoprichter van de Algemene Vereniging Twente (AVT), waarin ook Johan Buursink en Jan Jans een belangrijke rol speelden. Ze organiseerden vanaf 1952 Twentedagen, waaraan ook de Haaksbergse textielabrikant Dick Jordaan bijdroeg. Vanaf dat moment kwamen er meer studies naar de textielgeschiedenis, met haar economische, sociale, technische en taalkundige kanten. Daaruit is later het Twents textielmuseum gegroeid, nu opgenomen in TwentseWelle, en het tijdschrift Textielhistorische Bijdragen, waarin veel artikelen van Buter staan. Door de contacten met Jan Jans raakte Buter ook geïnteresseerd in de Twentse boerderijen. Hij

ging vaak samen met Jans op pad. Met Johan Buursink bleef hij bevriend. Hun beider karakter komt duidelijk tot uiting in een briefwisseling uit die tijd, die via het Van Deinese Instituut (VDI) in TwentseWelle belandde. Daaruit blijkt dat Adriaan Buter zeer initiatiefrijke was, maar niet altijd alles af maakte. Johan Buursink was wat consistentere in wat hij aanpakte, maar verder minstens even eigenwijs. Het heeft de vriendschap uiteindelijk niet blijvend kunnen verstoren. Al vóór de oorlog had Buter kennis gemaakt met een aantal andere heemkundigen van het eerste uur, zoals J.J. van Deinese, Cato Elderink, meester Vloedveld en Herman Bezoen. Bij de legendarische meester Bernink (Vöggelkloas) werkte hij een tijdje in het museum Natura Docet. Buters kennis en inzet voor de museumcollectie werden hoogelijk gewaardeerd. Willem Dingeldein kwam er ook regelmatig over de vloer.

Freelancer

In 1948 beëindigde Het Parool zijn werkzaamheden in Twente. Buter had mee kunnen gaan naar Amsterdam, maar bleef liever in het oosten, om daar als freelancer verder te gaan. Hij had inmiddels een geweldige kennis opgebouwd en zich omringd met een bibliotheek die zou uitgroeien tot 7.000 boeken, inclusief een daarmee corresponderend kaartstelsel, een knipselarchief en een groot netwerk. Daarmee kon hij in de jaren 1948-1966 als zelfstandig schrijver goed zijn brood verdienen.

Arend Temmink uit Haaksbergen beheert de collectie Zwaleman in Erve Niehof/Erve Brooks. Foto Frans Nikkels in TCTubantia editie Achterhoek 28-08-2012

Als freelance publicist pakte Buter bijna alles aan. Zo schreef hij in de periode 1950-1965 veel voor Arke. In 1962 begeleidde hij een grote tentoonstelling in Markelo. Toen daar een vreemde ossenhoorn opdook, wist hij te vertellen dat het de typisch Markelose variant van de midwinterhoorn was en bleek zoon Jan er op te kunnen blazen. Voor de grote tentoonstelling 3xA in Enschede was hij de perschef. Hij hield er zijn eerste autootje aan over, een Goggomobiël 600. Maar meestal werkte hij in de voorkamer van zijn Goorse woning. Daar stond zijn typemachine op een bureau te midden van enorme boekenwanden. Hij werkte er 70-80 uur per week. Er kwamen veel mensen bij hem aan huis. De kinderen kregen daar weinig van mee, want de gasten gingen rechtstreeks de voorkamer in. Een enkele keer mochten de kinderen met vader mee op onderzoek. Jan ging eens achter op de brommer mee naar Rijssen, waar Adriaan foto's maakte voor een artikel over de Twentse bleken.

Er moest hard gewerkt worden, maar "je wordt er niet rijk van". Toen hij in Goor woonde, werd hij gevraagd over de 'Stoom van Goor' te schrijven. Dat boek werd goed ontvangen, zodat daarna een boek over 'Een nuttig man' kon verschijnen: Thomas Ainsworth. Verder was hij betrokken bij de Twente-Dinkelland-Naoberschap kring van Heimatfreunde, die op initiatief van de Heimatverein Gronau-Epe werd opgericht. En bij het Jaarboek Twente, dat vanaf 1961 verscheen, staat hij van 1962 tot 1977 vermeld bij de redactiecommissie.

Zwaleman, 't Inschrien en het Jaarboek Twente

In 1967 verhuisde Buter, freelancer af, met zijn gezin dat nu zes kinderen omvatte, naar Lochuizen. Hij keerde terug naar de buurtschap van zijn jeugd. De Buters woonden er 'zeventien heerlijke jaren' op de fraaie boerenhofstede 'Zwaleman'. De dulle bood ruimte aan het huismuseum. En Buter bleef schrijven. Inmiddels was hij (in 1966) in dienst getreden bij de Twentsche Courant, waar hij de eerste niet-katholieke redacteur werd. Bekend was vooral zijn rubriek 'Bij ons in het Oosten', maar zijn journalistieke taak omvatte veel meer werkterreinen. Nadat hij in 1980 met de VUT was gegaan, zou hij zijn regionale rubriek nog tot in het jaar van zijn overlijden (2000) voortzetten.

Maar het bleef niet bij de krant alleen. Bij de Oudheidkamer Twente werd hij de eerste hoofdredacteur (vanaf 1968) van het nieuwe kwartaalblad, waarvan hij ook de naam bedacht: 't Inschrien', de aanduiding voor het opbergvakje voor kleinoden in een tuugkist. Na Plegts' plotse-linge overlijden (1977) nam Buter ook het hoofdredacteurschap van het Jaarboek Twente er bij. Hij schreef in het Jaarboek (en later in *Stad en Land*) onder het pseudoniem 'Zwaleman'.

Kreenk, Twente Akademie, Stad en Land

Medio jaren zeventig werd de Kreenk vuur de Twentse Sproak opgericht. Buter werd lid en daarin zag hij al snel de mogelijkheid een oude droom te verwezenlijken: het stichten van een heus Twents studie- en documentatiecentrum, naar het voorbeeld van de Fryske Akademie. Hij pleitte er al in 1947 voor. In 1980 ging hij met de VUT. Hij kon zich nu helemaal voor de regionale cultuur en historie inzetten en werd medeoprichter, bestuurslid en eerste directeur (van 1982 tot 1989) van het centrum voor streekcultuur de Twente Akademie. Als heemkundige was dit Buters' finest hour. De academie kreeg onderdak in Borne, in het gebouw van de Overijsselse Bibliotheekdienst Oost. Hij ging ook in Borne wonen, mede ingegeven door andere toevallige omstandigheden. De academie groeide zoals hij dat als ideaal zag: van onder op, op basis van de inbreng van allerlei vrijwilligers, die hun specifieke kennis op velerlei terrein inbrachten, van archeologie tot kledingonderzoek. De Akademie kreeg ook zijn eigen contactorgaan 'Stad en Land', dat deze verscheidenheid uitstraalde. Uiteindelijk zou de Twente Akademie fuseren met de Oudheidkamer Twente. Het was weer Buter die de nieuwe naam voorstelde: 'Van Deinese Instituut'.

'Veel'schrijver

En Buter schreef verder. Zijn uitgebreide kennis, tot nu toe vooral neergelegd in artikelen in kranten en tijdschriften, ging hij vanaf nu ook steeds meer samenvoegen tot omvangrijke boekwerken. In de jaren 70 en 80 verschenen zijn belangrijkste compilaties: *Twente, Dag in dag uit* (1977), *Groene vallei: IJssel* (1978), *De echte Achterhoek* (1983), *Kadans van de getouwen* (1985), om er slechts enkele te noemen. Deze boeken werden vaak fraai geïllustreerd uitgegeven.

Als Adriaan een weekend in het Geuldal is, is hij zo onder de indruk van de natuur, dat hij onmiddellijk een uitgever zoekt om 'zijn boek' te gaan produceren. En dat wordt dan natuurlijk een zeer fraai (en degelijk) boek, dat je ook nu nog graag leest. Het valt op dat zijn schrijfstijl vrij dicht bij de spreektaal staat. Het is net of hij een dialezing houdt.

Het klinkt soms negatief als er van iemand gezegd wordt dat hij een veelschrijver is, maar bij Buter is het een geweldige waardering; vooral ook vanwege de kwaliteit van zijn werk bij deze omvang. Al deze in druk uitgegeven werken zijn via het Van Deinese Instituut naar TwentseWelle gekomen.

In 1998 werd Buter tachtig. Nauwelijks een jaar eerder had hij zijn vrouw verloren. Bij de viering van zijn verjaardag gaf hij zijn 'vrenden en möägen' geheel in stijl, een boekje mee: 'Geluk en zeagen, een bundeltje dichtsels' die hij tussen 1934 en 1998 schreef.

De laatste jaren woonde Buter weer in Neede. Nu aan het Gantvoort. Kort na de oprichting van de Stichting Zwaleman overleed hij. Alsof hij dit nog had willen meemaken.

Nooit fanatiek of orthodox

Hij was een gedreven heemkundige, voelde zich

Het Erve Zwaleman te Noordijk (Neede) in 2011.

Foto Jan Hinke

Adriaan Buter tijdens één van zijn vele boekpresentaties. Met het echtpaar Niers en de heer Morsink van uitgeverij Waanders in 1988. Foto Frans Uijenbroek

ambassadeur van “de goede kant van de IJssel”, maar had weinig op met de plaatselijke historische verenigingen: “Die plaatselijke ego’s zijn niet te bundelen!”. Hoewel hij overtuigd socialist was (na de ‘Doorbraak’ een sociaal-democraat), heeft hij zich op politiek gebied naar buiten toe altijd op de vlakte gehouden, al was hij een groot voorstander van een Regio Twente. Met vrouw en kinderen werd aan tafel veel over politiek gesproken, vreemd genoeg nooit zozeer over heemkundige onderwerpen. Vele maaltijden werden beheerst door nu eens de Russen in Hongarije en dan weer de Amerikanen in Vietnam. Daarbij was Adriaan echter nooit fanatiek of orthodox. Hij was meer van het samenleven en tegen verzuiling. Vóór de oorlog was hij een pacifist, daarna niet meer. Meestal zocht hij de nuance, maar hij kon ook nogal principieel zijn. Na de oorlog schreef hij niet voor Tubantia en de Telegraaf, want “die waren fout geweest”. Hij was nogal eens eigenwijs en vond dat hij gelijk had. En in tegenstelling tot wat hij van zichzelf beweerde, stond hij lang niet voor alles open. Hij vond zichzelf een muzikliefhebber, maar beatmuziek was “niks”. Met sport had hij helemaal niets en met geloof ook niet: “Ik ben atheïst, maar ik doe er al heel lang niet meer aan.” Darwin had het naar zijn idee goed beschreven. De natuur was voor Buter een grote inspiratiebron. Was hij romantisch? Nee, maar hij kon wel erg van bv. de

natuur genieten: “Het leven is waard om geleefd, maar vooral om beleefd te worden!” Buter was vooral een pragmaticus.

Magnum opus

Het is nu vijftien jaar geleden dat Buter ‘oet de tied kwam’. De vraag van Löwik uit 2004 blijft nog altijd actueel: “Vloedbeeld heeft zijn herinneringskei, Dingeldein zijn borstbeeld, Jans zijn stichting, Johanna van Buren haar standbeeld en Van Deirse en Krosenbrink hebben (hadden) hun instituut. En Buter?”

Blijft hij vooral voortleven in zijn publicaties? Zoals in het in 1988 verschenen standaardwerk Over-IJsselse volkgebruiken; misschien wel zijn magnum opus. Voor dit werk over de levende folklore in Oost-Nederland verwerkte hij de gegevens van een halve eeuw speuren, studie en documentatie. Wellicht nemen we dat over 90 jaar nog ter hand, net zoals zijn zoon nu in meester Heuvels boekwerken bladert.

Bronnen:

1. Interview met zijn zoon Jan Buter, op 17 juni 2015, Gantvoort 67, 7161 KK Neede, Tel. 0545-842356 resp. 06 5562 2723.
2. www.wiewaswieinoverijssel.nl over Adriaan Buter, door Frank Löwik (eerder gepubliceerd in De Roskam, 2004)

De wereld van de centsprent (slot)

Christine Sinninghe Damsté - Hopperus Buma

Helden in Beeld

In het vorige artikel over de centsprentencollectie van de Oudheidkamer Twente heeft u o.a. kunnen lezen over de invloed van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen op de ontwikkeling van de centsprent aan het eind van de 18e en in de eerste helft van de 19e eeuw. In de loop van de 19^e eeuw werden niet alleen steeds meer opvoedkundige en moralistische prenten uitgebracht, maar ook centsprenten die historische kennis en nationaal historisch besef aan de jeugd bijbrachten. Er werd in die tijd nogal eens geklaagd over het gebrek aan historische kennis van de jeugd. Deze kennis was namelijk onontbeerlijk voor de vorming van kinderen tot vaderlandslievende burgers, zo vond men in die tijd. Om dit te stimuleren werden er op centsprenten allerlei helden ten tonele gevoerd en dienden deze met hun heroïsche daden en opofferingsgezindheid als voorbeeld voor de jeugd. In de 19^e eeuw greep men graag terug naar de helden uit de Tachtigjarige Oorlog en die van de Gouden Eeuw. Een aantal centsprenten uit de collectie van de Oudheidkamer is hiervoor illustratief.

Ouderliefde

Een bekend verhaal uit de Tachtigjarige Oorlog, dat ten voorbeeld werd gesteld aan de 19^e eeuwse jeugd was het verhaal van de dappere Lambert Melisz. uit Westzaan. In 1574 redde hij

zijn oude, zwakke moeder uit de handen van de Spanjaarden door haar op een slee over het ijs te vervoeren en haar te verbergen in het riet. Echter, het tweetal werd ontdekt door de Spanjaarden, die dachten een bijzondere buit binnen te halen. Ze dreigden de oude moeder te doden. Lambert ging voor haar staan, trok zijn mes en riep de Spanjaarden toe: "Indien gij mijne moeder dooden wilt, dan zult gij mij eerst doden". De soldaten waren hiervan zo onder de indruk, dat ze zowel Lambert als zijn moeder lieten gaan. Dit is wat je noemt echte kinderliefde! De jeugd diende niet alleen liefde voor het vaderland te ontwikkelen, maar ook voor hun ouders. (afbeelding 1, rond 1840 uitgebracht door bij J. Noorduyn Drukker en boekverkoper Gorinchem)

LAMBERT MELISGOON, een jongen aan de Zaan,
Ziet gij getrouw aan 't werk hier op dit prentje staan
Het is een jonge knaap doch niet te min beroemd
En om zijn ouderliefde tot voorbeeld u genoemd.

Afbeelding 1

Vaderlandsch trots

Een ander voorbeeld van een centsprent met daarop helden die tot voorbeeld strekten, is die van de 'Galerij van beroemde Nederlandsche mannen', uitgebracht door Glenisson te Turnhout. Deze helden uit de 16^e en 17^e eeuw zijn in een medaillon gevat en wonderlijk slordig geel ingekleurd. We zien zestien portretten onder meer van Prins Maurits, de admirals De Ruyter en Tromp, de schrijvers en dichters Joost van den Vondel en Jacob Cats. De tekst spreekt voor zich: 't vernuft, de kunst, t' belijd van deez' beroemde schaar. Moet in uw hart, o jeugd, een sterken prikkel drukken. Volg stadig hun

GALERIJ VAN BEROEMDE NEDERLANDSCHE MANNEN. (n. 150.)

't Verauft, de kunst, 't belijd van dees' beroemde schaar,
Moet in uw hart, o jeugd, een sterken prikkel drukken;

Volg staq hun stappen na, opdat tot Nederlands roem,
Gij ook in laetren stond, eens lauweren moogt plukken.

PRINS MAURITS.

JAN EVERESEN.

CORBELIS EVERTSEN.

KORTENAAR.

M. ADRIAANSZ. DE RUITER.

JACOB VAN WASSENAER.

AARTEN HARPERTZE TROMP.

JOOST VAN VONDEL.

TAVIENIERS DE JORGE.

DIRK LANGERDIJK.

JAN STEEN.

JACOB CATS.

DESIDERIUS ERASMUS.

RAOUL PUTTER.

ASTRUC VAN OUDE.

PIETER PAULUS RUBENS.

Afbeelding 2

stappen na, opdat tot Nederlands roem, Gij ook in laetren stond, eens lauweren moogt plukken.' (zie afbeelding 2)

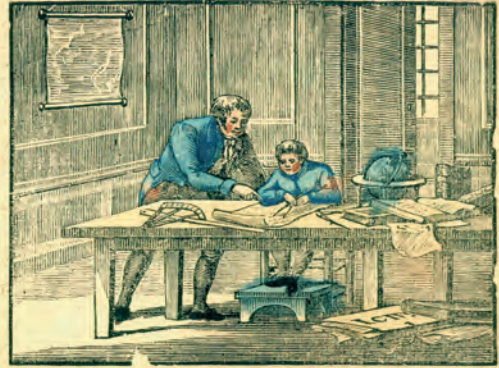
Liever de lucht in...

Het waren niet alleen de vaderlandse helden uit een ver verleden die werden vereerd op centsprenten. Heel actueel was destijds de heroïsche

daad van Jan van Speijk in de periode van de Belgische opstand in 1830. Van Speijk had als commandant van 's lands kanonneerboot de opdracht alle schepen van en naar Antwerpen te controleren, toen deze stad zich bij de opstand had aangesloten. Door een harde wind en slecht functionerend anker kwam hij op 5 februari 1831 met zijn schip onverhoeds tegen de haven-

De Opvoeding van Van Speijk.

De Leergierigheid van Van Speijk.

Van Speijk vertrekt naar Boord.

Van Speijk wordt beloond.

Van Speijk verdedigd de Hollandsche Vlag

Van Speijk's Heldhaftige opoffering

Te Rotterdam, bij T. L. THOMPSON, op de Hoogstraat.

Afbeelding 3

kade en werd hij aangevallen door woedende Antwerpse arbeiders. Hierop zou hij de historische woorden gesproken hebben: "een infame Brabander worden? Dan liever de lucht in". Vervolgens stak hij een buskruitvat aan en bracht het schip tot ontploffing, zoals in woord en beeld te zien is op de ingekleurde houtsnede die rond 1832 werd uitgebracht door T.L. Thompson te

Rotterdam. 'Het leven van Jan van Speijk' (zie afbeelding 3) Niet alleen zijn dappere daad, maar ook zijn voorbeeldig leven als jongeling werd als voorbeeld aan de jeugd gesteld. De arme wees uit het Burgerweeshuis te Amsterdam werd door vlijtig leren, hard werken, moedig optreden en opofferingsgezindheid een ware held voor de natie.

Voornaamste levenstrekken van Napoleon.

(n. 137. b)

Principaux traits de la vie de Napoléon.

Bonaparte op de militaire school te Brienne beoefent den strijd en de vertoelinge der meest beroemde veldslagen van zijn vaderland.

Bonaparte à l'école de Brienne commande l'attaque et la défense des forts construits avec de la neige dans la principale cour.

Bonaparte bij de belegering van Toulon beveld den goud en de acht in zijn kragtgevoelen vreesden hem om zijn vrees weg te stude.

Bonaparte au siège de Toulon commande les batteries et dit à ses camarades: demain, mes amis, vous couronnez dans la ville.

Bonaparte in het kamp te Lodi. — Na den veldslag van Lodi hantseeren hem de soldaten het korpsaal.

Bonaparte au camp de Lodi. — Après le bataille de Lodi, il est couronné Napoléon en France, sa cote.

Bonaparte op de brug van Arona zegt tot het leger: 'Mijn leger!' zij zijn de overwinnaars van het land (de mij) het land, vrede mij!

Bonaparte au pont d'Arona dit à ses armes: enfants, vous êtes plus les vainqueurs de Lodi! Qui me suit, moi suiv!

Bonaparte op den berg te Anabai strijft op de reis zijnen naam binnen dien van Anabai, die de Romeinse overwin.

Bonaparte au mont St. Bernard écrit sur les rochers son nom au-dessus du celui d'Anabai, son fait vainqueur des Romains.

Bonaparte in Egypte. — Soldaten! niet bij het leger, want de hoogte der pyramiden, wordt nu menig vertoel gegeven bewijzen.

Bonaparte en Egypte. — Soldats, allez à son arme, du haut de ces monuments, que-vez-vous s'élever.

Napoleon te Brussel. — Gewist in die tijd van zijn overwinning op de slag van zijn vaderland om te lozen ter terug te stellen.

Napoleon à Bruxelles. — Écrasé dans des batailles, assés in forte de son char-valet pour voler au secours de son armée.

Napoleon bezoekt het graf van zijn broeder Pieter.

Napoleon visite le tombeau de grand Frédéric.

Napoleon dicte de vredesvoorwaarden op zijn te overwin. der vrees te overwin. die hem het slaagen van den oorlog afmaken.

Napoleon dicte la paix. — Napoléon dicte les conditions de la paix aux représentants des souverains étrangers.

Oorlogverklaring. — Napoleon eene oorlogverklaring ontving. binnende, lozen zijn op strijd, en is geroepen tot den oorlog der slaagen Frankrijk.

Déclaration de guerre. — Napoléon ayant reçu une déclaration de guerre, veut être en marche et est appelé les horde du Niemen.

De slag van Eylau. — Toen hem eenmaal de hooft door een kruitvat werd afgeslagen, zette Napoleon zijn zoon aan 's leger en zette 'ware te overwin. naar zijn vader, dan was het niet met gelden geweest.

Le champ de bataille. — En voyant son chapeau emporté par un boulet, Napoléon se mit à rire en disant: deux pouces pour lui, c'était lui de moi.

De slag van Eylau. — Toen Napoleon de hooft door een kruitvat werd afgeslagen, zette hij zijn zoon aan 's leger en zette 'ware te overwin. naar zijn vader, dan was het niet met gelden geweest.

Bataille d'Eylau. Napoléon voyant le général de son côté à l'échec, dit à son soldat: avertis! deux pouces pour lui, c'était lui de moi d'Austerlitz.

Napoleon te Fontenoy. — Op zijn beest overwinning zijde, troostte hij de slag waarden bij de kroon afmaat ten voordele van zijn vaderland.

Napoléon à Fontenoy. — Victorie à son nez, Napoléon, après fait d'habileté en faveur de son jeune fils.

Vertrik van Napoleon naar Elba. — Verwijg te overwin. in wit dicit dat men konnen veroveren dat men te overwin. van een vrees van Napoleon, overwin.

Exile de Napoléon. — Retire vers, général le sa tous ses gens puis retire après quelques mois sans être à l'île d'Elbe.

De Kaap Horn. — Napoleon groet voor de laatste maal zijn vaderland met de woorden: 'vaderland!' want hij is terug te overwin. naar zijn vaderland.

Le cap de Horn. — Napoléon s'en va pour la dernière fois à terre, adieu, terre de France, adieu France.

Napoleon op 't eiland St. Helena. — Napoleon wordt overwin. geroepen door de Engelsen, zijde groote vanden. Hij zette 're overwin. hij niet meer dan die van Napoleon.

Napoléon à Ste. Hélène. Napoléon prisonnier des Anglais, son plus grand ennemi, dit: il n'est plus à plaindre que cette aventure!

Napoleon doet zijne gedenkwaerdige optreden. — Hij en sille den nacht, doet Napoleon door den zoon van den heer de Las-Casas zijne dediktion optreden.

Napoléon dicte ses mémoires. — Dans le silence des nuits, Napoléon dicte ses mémoires au zis de M. de Las-Casas.

De dink. — In den morgen van den 7 Mei 1821 gaf Napoleon den geest te midden zijner doodsgerichten.

Le mort. — Le matin du 7 mai 1821, Napoléon rend le dernier soupir au milieu de ses illustres amis.

Het graf. — In een diep dal, midden in onbegrijpelijk ruime, zo ter een treurrij, past het overwin. van Napoleon, overwin.

Le tombeau. — Dans une vallée profonde au milieu de rochers élevés, sous un soleil glorieux, repose le tombeau de Napoléon.

De verwinning. — Napoleon wordt in 't verwin. der overwin. geroepen door de Engelsen van de de d'Anabai der vrees.

Napoléon. — Napoléon est reçu au séjour des immortels par les esprits de toutes les parties du monde.

Afbeelding 4

Napoleon

Op de centsprent met de titel 'Voornaamste levenstrekken van Napoleon', komen verschillende staaltjes van zijn krijgsmanskunst voorbij. Op een van de afbeeldingen spreekt hij bemoeidigende woorden tot zijn troepen: "kinderen, die mij lief heeft volge mij!" Zij volgen Napoleon op zijn levensweg, weergegeven op deze prent. Hij

staat er onder meer groots gebarend en overziet de slag van Eylau. Er staat niets vermeld over deze bloedige strijd tegen de Russische troepen in 1807 in Oost Pruisen, waarbij zo'n 50.000 man sneuvelde. Dat was ook helemaal niet de bedoeling ... toen 'Napoleon de zoon aan den gezichteinder zag opdagen' riep hij: "Kinderen! ziet de zoon van Austerlitz komt op". Kortom,

Napoleon was op deze prent een lichtend voorbeeld voor de jeugd, hij bewandelde zijn levensweg altijd met een positieve toekomstgerichte houding, zelfs al waren de tegenslagen nog zo groot. Uiteindelijk sliep hij voor eeuwig in op zijn sterfbed op het eiland St. Helena. Hij komt op een wolk aan in de hemel en zo staat geschreven "wordt in 't verblijf der onsterfelijkheid onthaald door de dapperen van al de deelen der wereld". Zo'n ontvangst is natuurlijk niet voor iedereen weggelegd.

De 'Voornaamste levenstrekken van Napeoleon' is een tweetalige uitgave van Brepols & Diercks te Turnhout (zie afbeelding 4). Deze uitgever gaf veel prenten zowel Frans- als Nederlandstalig uit om het afzetgebied te vergroten.

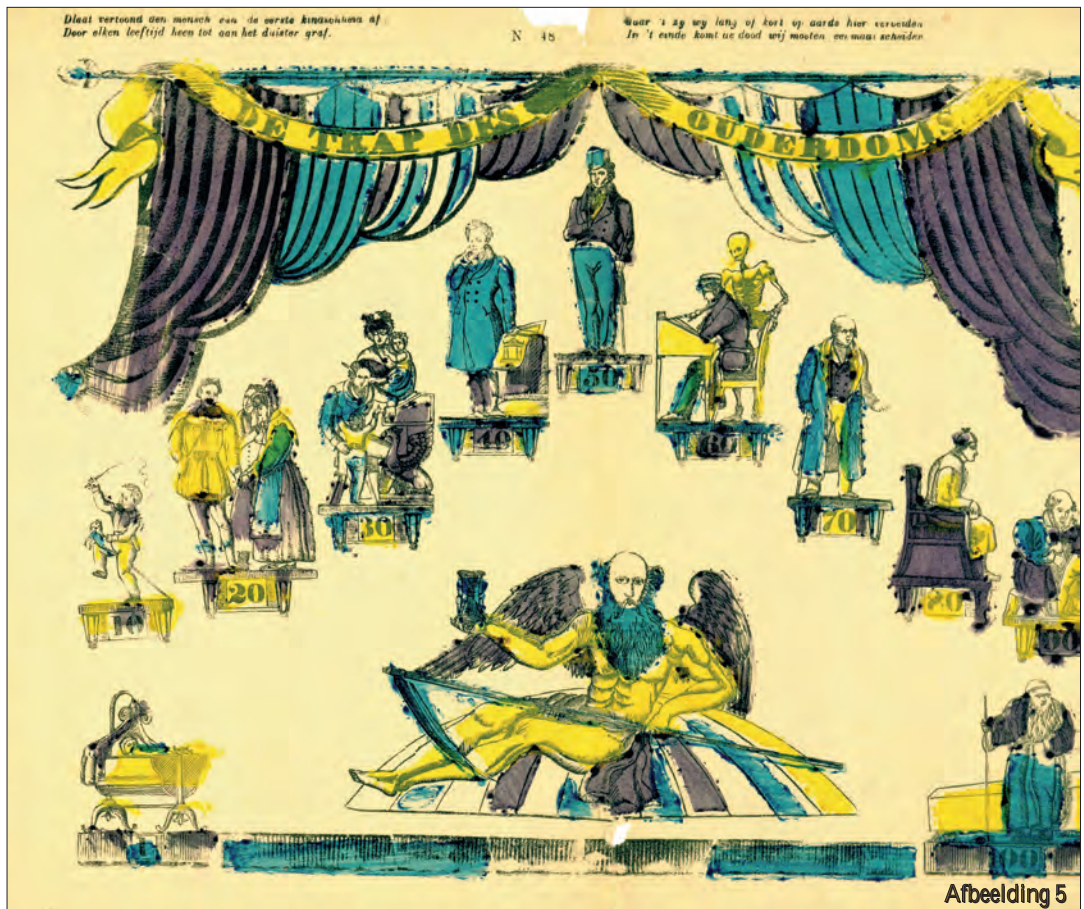
De trap des ouderdoms

Held of geen held, ieder mens bewandelt zijn levensweg en ontkomt uiteindelijk niet aan de dood. Van het credo 'memento mori' was men

zich vroeger heel goed bewust. Dit werd veelvuldig verbeeld op prenten zoals 'De trap des Ouderdoms'. Hierop zien we de levensloop van de mens van de wieg tot aan het graf en de uiteindelijke ontmoeting met 'de man met de zeis'. Deze centsprent uit de collectie werd (zie afbeelding 5) uitgegeven tussen 1833 en 1856 door Glenisson te Turnhout en 'vertoont den mensch van de eerste kindschheid af. Door elken leeftijd heen tot aan het duister graf. Naar 't zy wy lang of kort op aarde hier verweiden. In 't einde komt de dood wij moeten eenmaal scheiden', zo staat boven aan de prent gedrukt.

Tot slot

Maar ook tijdens het klimmen en dalen van de levenstrap kan geen mens zonder de ware liefde van een metgezel. Gelukkig konden jonge dames in de negentiende eeuw hun ware Jacob via een ladder uit een liefdesboom halen. Zo is te zien op deze allegorische Duitse prent, die werd

Afbeelding 5

Abbeelding 6

uitgegeven door G.N. Renner & Schuster te Nürnberg (afbeelding 6). Deze lithografie of ingekleurde kopergravure van ‘Der Baum der Liebe’, is een van de tweeëndertig Duitstalige centsprenten in de collectie van de Oudheidkamer Twente. Hoewel geen van de centsprenten uit de collectie iets van doen heeft met de geschiedenis van Twente, zullen destijds toch ook heel wat kinderen uit deze regio grootgebracht zijn met dit soort prenten. Het zijn dragers van onze volkscultuur en het is dan

ook niet verwonderlijk dat oudheidkamers en musea centsprenten in de collectie hebben. De meeste openbare centsprenten collecties, waaronder ook die van de Oudheidkamer Twente, staan inmiddels vermeld in het standaardwerk dat werd uitgegeven in 2014 en waarin u alles over centsprenten kunt lezen: Populaire grafiek in de Nederlanden 1650-1950.

Interview Frans Agterbosch, erelid

Hilda Ferwerda en Willy Ahlers

.....

Hoe ben je bij de OKT terechtgekomen?

Na veel activiteiten in de sociale sfeer en het vooruitzicht van vroegpensioen begin 2000, ben ik gaan zoeken naar een geheel ander tijd-verdrijf. Gestart ben ik met een cursus geschiedenisonderzoek vanuit het Historisch Centrum Overijssel waarbij ik een afsluitend werkstuk heb geschreven op het gebied van de genealogie. Door allerlei activiteiten binnen de genealogische wereld in de regio en in Nederland ben ik voorzitter geworden van de afdeling Twente van Nederlandse Genealogische Vereniging. Deze functie heb ik circa 10 jaar uitgevoerd waardoor ik met veel historische activiteiten in aanraking kwam. Zo ook de Vereniging Oudheidkamer Twente. In het van Deins Instituut, beheerder van de OKT-collectie, hebben wij in samenwerking het Genealogisch Informatiecentrum Twente opgericht. Dit centrum bestaat nog steeds en is nu ondergebracht in het archief van de gemeente Enschede. Bij de OKT kwam ik Willy Ahlers tegen. Omdat ik Willy ook via de NGV kende en hij ook activiteiten binnen de OKT uitvoerde was het contact snel gelegd. Vanaf begin 2000 ben ik steeds meer activiteiten voor de OKT gaan uitvoeren.

Wat vind je het leukste van OKT?

Het allerleukste van de OKT vond en vind ik de samenwerking tussen allerlei types die interesse hebben voor geschiedenis. Zowel in het algemeen als voor bijzondere zaken. Jammer was het dat in het van Deins Instituut alleen de mediatheekcollectie door ruimtegebrek tentoongesteld kon worden. Daarom zijn we ijverig op zoek gegaan naar tentoonstellingsruimte voor de rest van de grote collectie, voornamelijk Twents Erfgoed. Ik heb me ingespannen binnen diverse groepen om tot een goede expositieruimte te komen. Groot was dan ook de vreugde dat m.m.v. de gemeente Enschede de collectie een goede bestemming zou krijgen. Een groot deel zou permanent worden geëxposeerd in het nieuwe erfgoedcentrum TwentseWelle. Vooral het voor-

uitzicht van een open depot was een verrassing. Het museum is zeer mooi opgesteld waarbij het kennis- en informatiecentrum een boven regionaal karakter zou krijgen. Terugkijkend op de jaren erna heb ik een gevoel van grote teleurstelling. Ondanks mijn persoonlijke inzet vanuit de OKT als secretaris van de raad van advies en domeinbeheerder van het oud-archief, lijkt het erop dat zowel de museumsponsor als de directe museumleiding weinig of niets ophadden met ons Twents Erfgoed. Alles draaide om geld en maar weinig om het unieke van de Twentecollectie van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Wat is je leukste activiteit?

Mijn leukste activiteit was de organisatie van de sociëteit op de maandag. Alhoewel de belangstelling sterk wisselend is geweest, en nog is, zijn vooral de directe contacten en de uitwisseling van de vele historische kennis van zowel amateurs als professionals voor mij als erg bevredigend ervaren. Laten we daar veel meer gebruik van maken.

Wat zijn je verdere plannen bij OKT?

Door het verloop van mijn ziekte zullen mijn activiteiten helaas snel sterk afnemen. Nu bestuurlijk de knoop is doorgehakt bij TwentseWelle zou het goed zijn de OKT beter te betrekken bij het beheer van de collectie. **Laat TwentseWelle een echt Twents museum worden** waarin de unieke collectie Twents erfgoed van de Vereniging Oudheidkamer Twente echt tot haar recht komt en veel meer Twentenaren zal interesseren om vaker deze informatie te gaan consumeren. Ik hoop dat mijn inzet voor deze zaak de laatste jaren niet te vergeefs is geweest. Ik blijf ons blad 't Inschrien een warm hart toedragen en zou graag opnieuw mijn krachten hieraan willen geven. Helaas zal dit niet meer gaan. Wel hoop ik dat het blad meer interactief naar de lezers gaat worden. Meer een contact- en informatieblad.

Wat vind je jammer van iets bij de OKT?

Volgens mij is het goed verdelen van activiteiten onder de vrijwilligers, waarbij hun kennis zo goed mogelijk wordt ingezet, het moeilijks vooral in bestuurlijk zin. Een goed gevarieerd samengesteld bestuur is van eminent belang. Alleen zo is de toekomst van deze meer dan honderd jaar oude erfgoedinstelling gewaarborgd.

Waar denk je aan bij de volgende “plaatsen”?**Enschede?**

Ik ben geboren in Enschede en heb er tot mijn 25^e gewoond. Veel jeugdherinneringen zijn vanuit Enschede. Vandaar mijn belangstelling voor o.a. postzaken met stukken uit deze stad.

Hengelo/Almelo?

Door mijn werk bij Stork kwam ik in Hengelo terecht en via werk uitlenen was ik vervolgens werkzaam bij Urenco in Almelo. Ik woon nu ruim 35 jaar in Hengelo.

New York/Berlijn?

Een hele fijne vakantie-ervaring was met mijn zoon naar New York. Alle belangrijke musea etc. bezocht. Berlijn is onze tweede stad. Vooral de laatste jaren heb ik regelmatig samen met mijn vrouw Willy bezoeken gebracht, vooral naar de vele musea etc. Telkens een andere buurt en hotel. Altijd met de trein van Hengelo rechtstreek naar Berlijn. Tegen mijn principe 90 minuten in de rij gestaan voor de Reichstag/Rijksdag.

Times Square is zowel een plein als een buurt in Manhattan, New York in de buurt van 42nd Street en Broadway. De naam is afgeleid van het voormalige hoofdkantoor van de krant The New York Times. Het plein is het culturele centrum van New York City.

Bredevoort?

Bredevoort is onze boekenstad met veel boekenbeurzen. In samenwerking met de mooie plaats en omgeving is er veel historisch te beleven. Zeker al zo'n 15 jaar, zoektocht naar alle Twentse reeksen. Van de Twentse almanak mis ik nog de eerste vier.

Frans overleden

Vandaag 2 september hebben we in Usselo afscheid van Frans genomen. We verliezen in hem een man met veel kennis en liefde voor de geschiedenis en Twente.

Namens de OKT heeft Helmich Kleerebezem in het crematorium hem herdacht.

Hij blijft in onze herinnering.

Vroomhoops Levend Verleden

Hans Nieboer en Klaas Dragt

In 1850 startte onder leiding van de bekende ingenieur T.J. Stieltjes het handmatig uitgraven van het Overijsselsch kanaal van Zwolle naar Almelo, later bekend als het Zwolse kanaal. Er kwamen zes sluisen, waaronder Sluis V in Vroomshoop. Het kanaal was in 1855 af. Een jaar later was ook het kanaal van Vroomshoop naar Coevorden bevaarbaar, dat nu kanaal Almelo-De Haandrik heet. Rondom sluis V en het nabijgelegen Punt van Separatie, waar de kanalen naar Almelo en Coevorden zich scheiden, ontstond het gehucht De Punt. Dit gehucht smolt later samen met het iets noordelijker gelegen Vroomshoop. Het officiële geboortjaar van Vroomshoop is 1859, toen er sprake was van een snel groeiende populatie van vooral veenarbeiders. Voor het veendorp Vroomshoop waren de kanalen van levensbelang, want de turf kon daarover worden afgevoerd. Omstreeks 1880 kwam er een eind aan de ontginning van het veen, maar kwam juist de landbouw tot groei en bloei. De kanalen werden toen volop benut voor het vervoer van landbouwproducten. Momenteel is het Zwolse kanaal niet meer bevaarbaar. Kanaal Almelo-De Haandrik is uitgediept en geschikt gemaakt voor schepen tot 700 ton. Ook veel pleziervaart maakt van dat kanaal gebruik en vindt dan een mooie ankerplaats in het Separatiepunt bij de imposante Grote Puntbrug.

Oude sluis, nieuw monument

Sluis V in het Zwolse kanaal had dus zijn functie verloren, maar als punt van herinnering was het voor de bevolking van Vroomshoop verbonden met hun ontstaansgeschiedenis, hun oorsprong. Daar moet je wat mee doen!

De manier waarop ze dat in Vroomshoop hebben aangepakt verdient het tot voorbeeld gesteld te worden voor alle historisch

geïnteresseerden in Twente. In eendrachtige samenwerking tussen de stichting Levend Vroomshoop, het Waterschap Vechtstromen, de gemeente Twenterand, het lokale bedrijfsleven en de omwonenden aan het Zwolse kanaal is de klus in minder dan een jaar geklaard. Op de plaats, waar zich eerst Sluis V bevond is een prachtig monument verrezen, met de authentieke sluisdeuren. Het monument wordt

Monument sluis V

Verwijsbord monument sluis V

gecompleteerd door meerpalen, straatwerk dat water symboliseert en een uit klinkers opgetrokken platbodem. Op een informatiebord wordt brede informatie gegeven over de historie, het Waterschap, de watersport en archeologische vondsten in dit gebied. Op de achterzijde van het bord prijkt een mooie oude foto van de nog bestaande sluiswachterswoning. En uiteraard draagt het geheel vol trots het naambord “De Oorsprong”.

Facelift

De hele omgeving van Sluis V kreeg door dit project een facelift. Er werd een groenplan gerealiseerd in de historische omgeving, waar eens het eerste stenen huis van het toen nog veenkoloniale dorp Vroomshoop stond. Daar is op 5 november 1853 de eerste geregistreerde Vroomshoper, Willem Zandbergen, geboren. In zijn geboorteakte is opgetekend: geboren te Linderveld.

Bij Sluis V en op het punt waar de beide kanalen uit elkaar gingen - het Punt van Separatie - is destijds het gehucht ‘De Punt’ ontstaan, dat later samensmolt met het iets noordelijker gelegen Vroomshoop. Het einde van de veenkolonisatie kwam omstreeks 1880, daarna kwam de land-

bouw op in Vroomshoop, gevolgd door de industrie, winkels en de dienstensector. Het dorp kende de motto’s “Van trekvaart tot welvaart” bij het eeuwfeest in 1959 en “Diamant in Twenterand” bij de viering van het 150-jarig bestaan in 2009. Dat geeft de groei en bloei van Vroomshoop treffend weer.

De wortels van de Kanaalsen (een geuzennaam) worden niet vergeten en daarom is het mooi dat deze door de komst van het monument Sluis V zo fraai te zien zijn.

Levend Verleden

Initiatiefnemer voor het monument ‘Sluis V’ was de stichting Levend Vroomshoop, ontstaan vanuit de historische expositie “Bekijk het maar” in 2009, toen Vroomshoop zijn 150-jarig bestaan vierde. Het in eigen beheer geschreven en geïllustreerde standaardwerk “Levend Vroomshoop” was in 2010 een van de opvallende activiteiten en ook een groot succes. De uitgave van “Vroomshoopse geschiedenissen” was eind 2013 een ander hoogtepunt. Ook was Levend Vroomshoop initiatiefnemer om Vroomshoop een buiten-cultuurpodium bij het nieuwe activiteitencentrum Het Punt te bezorgen. Dat is een eigentijdse en wat afge-

slankte opvolger van de in 1984 verdwenen Muziekent.

Bruisende activiteiten

Sluis V wordt als de plek bij uitstek beschouwd waar Vroomshoop zijn oorsprong vond. Dat Levende Verleden is op een aansprekende manier zichtbaar gemaakt, met eendrachtige samenwerking. En daar bleef het niet bij. De Stichting Levend Vroomshoop ontwikkelt nu een app met 'ommetjes' in en nabij Vroomshoop, een direct gevolg van het Sluis V Project. Enkele ommetjes doen ook sluis V aan. De pilot is klaar, maar er moet nog wat geld verzameld worden om het verder uit te werken. Dan kan er misschien ook een boekje met die ommetjes gedrukt worden en kunnen geocachers er bij aanknopen. Hoewel het Zwolse kanaal niet meer commercieel bevaarbaar is, is er wel een kanoroute uitgezet. De VVV Twenterand heeft daar informatie over. En op het Almelse kanaal vinden jaarlijks in juni de drakenbootraces plaats en is er het langebaanzwemmen van Vriezenveen naar Vroomshoop en weer terug.

Het Punt

In Vroomshoop is sinds kort een activiteiten-centrum, met daarin een sportcomplex, een bibliotheek, een grand café, kantoren voor een welzijnsorganisatie, én een theater. Dit centrum

heeft de naam gekregen Het Punt. Het refereert immers aan het ontstaan van het dorp en het is de plek waar hét gebeurt. Oudere Vroomshoppers zeiden, als ze naar het (winkel)centrum van het dorp gingen: "Ik ga nog even naar het Punt", kortom de plek waar wat te doen is.

Na het succesvolle Sluis V Project ging Levend Verleden Vroomshoop in de versnelling. Ze gingen de Kuiermarkt mee organiseren en voegde er een braderie en een kunstmarkt aan toe. Er kwamen in 2014 een paar duizend mensen op af. Daarom brachten ze in 2015 een sneeuwbol op die Kuiermarkt, met gebouwen uit Vroomshoops verleden. Daarmee probeerde de stichting geld te verdienen voor de komende activiteiten.

In september organiseerden ze op de avond van Monumentendag een muzikale avond; en ze gaan door! In januari komt er op een zondagmiddag een dixielandmatinee en in februari brengen ze, in samenwerking met het Chr. Mannenkoor Vroomshoop en anderen, een theaterproductie op basis van het boek *De Winterkraaien* van Aar van de Werfhorst. Het Sluis V Project heeft heel wat los gemaakt: op stapel staan nog een boek over het station(sgebouw) in Vroomshoop en een boek over de gedempte spoorhaven. Sinds het Sluis V Project leeft het verleden in Vroomshoop: www.levendvroomshoop.nl

Sluis V wordt als de plek bij uitstek beschouwd waar Vroomshoop zijn oorsprong vond.

Villa Het Tichelwerk

Geert Bekkering

.....

Kort signalement van het boek “Villa Het Tichelwerk, 1900-2015”, door Frank van Zuijlen, juli 2015, Saxion, te koop bij Broekhuis, 83 pagina’s.

Een goed geslaagde beschrijving van de bouwgeschiedenis en de inrichting van deze Storkvilla in Hengelo. Maar ook een boek met emoties van de vele mensen die er woonden of werkten. De familie Stork woonde er tot 1923, de vele pensiongasten van 1923-55, kort onderbroken door Duitse bezetters en Amerikaanse bevrijders. De Fraters die begonnen met het RK pedagogisch onderwijs verbleven er. En uiteindelijk de medewerkers van de Hogeschool Edith Stein. Een zeer lezenswaardig boek, dat een meer algemeen Twentse belang ontleent aan de oevrelijst van de architecten Van der Groot en Kruisweg. En natuurlijk voor de vele ex-studenten, die in het Twentse onderwijs terecht zijn gekomen.

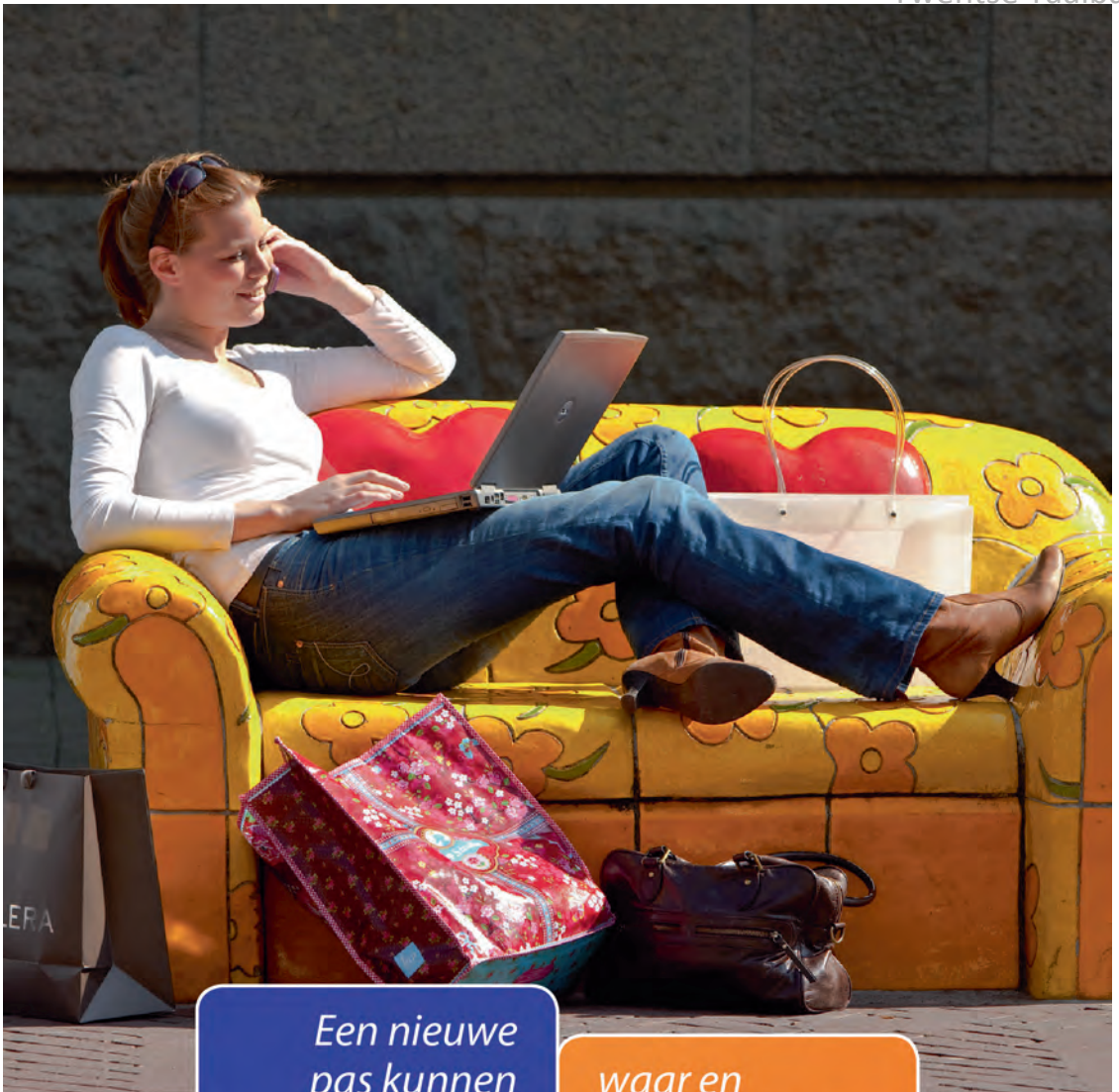
Saxion heeft het gebouw verlaten, het rijksmonument staat te koop. Het is te hopen dat de fraai gerestaureerde villa snel een waardige bestemming vindt.

VAN MEGGELEN KERSSENBERG
ASSURANTIËN

VERZEKERINGEN HYPOTHEKEN PENSIOENEN

Boddenkampsingel 86 - 88
Postbus 334, 7500 AH Enschede
Telefoon: 053 - 435 01 04
E-mail: info@vmk-assurantien.nl

*Een nieuwe
pas kunnen
aanvragen*

*waar en
wanneer het
u uitkomt.*

Via internet en telefoon regelt u meer dan u denkt.

Welke vraag u ook heeft; via internet of telefoon regelt u gemakkelijk zelf de meeste bankzaken. Of dat nu gaat over het doorgeven van een verhuizing of bijvoorbeeld het terugboeken van een automatische incasso.

Ga naar rabobank.nl/klantenservice of bel met (053) 488 58 85

Samen sterker

Rabobank